

שליחות יד צריכה חסרון ? (הרחבה) – 1158

לאן הגענו... ברור שהשולח יד בפקדון חייב כמבואר בתורה, יש לעיין מה ההבדל בין שליחות יד לבין גזל רגיל (והאם יש הבדל), ומחלוקת בגמרא האם "שליחות יד צריכה חסרון" ויש להבהיר מה היא פעולת "שליחות יד" ומהו ה"חסרון" המדובר:

- האם שליחות יד מחייבת מעשה שמוגדר "קנין" כגון הגבהה – ומה הדין אם רק גרר את החפץ.
- האם שליחות יד מחייבת כוונה או גם ללא כוונה (לא עלה בדעתו לגזול/לגנוב וחשב שמדובר בחפץ שלו).
- "חסרון" – להחסיר מהבעלים (החפץ קיים בעולם אבל השומר לקחו לעצמו) או חסרון פירושו שעה אינו בעולם (כגון שאכל את הפירות).
- שליחות יד המחייבת – האם היא מחייבת ביחס לכל הפקדון גם אם כוונתו ליטול חלק ממנו ? ולקמן סוגיות הגמרא מהן ננסה לענות על הנ"ל (ולעיל חלק מהסוגיות):

בבא מציעא דף מ: מ"א.

(משנה). המפקיד חבית אצל חבירו ולא יחדו לה בעלים מקום (רש"י: מקום בבית שומר, לומר לו זוית זו השאילני), וטלטלה ונשתברה, אם מתוך ידו נשברה, לצורכו (להשתמש בה) - חייב, לצורכה (שהיתה במקום התורפה וקרובה להשתבר) - פטור. אם **משהניחה נשברה, בין לצורכו בין לצורכה - פטור**. יחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה ונשברה, בין מתוך ידו **ובין משהניחה**, לצורכו - חייב, לצורכה - פטור (אם משהניחה שכילה תשמישו הושיבה במקום משתמר, בין שטלטלה לצורכה בין שטלטלה לצורכו, פטור. ובגמרא פריך מאי שנא לא יחדו מיחדו).

ובגמ' הסברים כיצד ניתן לבאר את המשנה (=ביחס לשימוש לצורכו שאחר שהניחה ברישא פטור ובסיפא חייב), על פי שיטת רבי ישמעאל הסובר שהשולח יד והחזיר – פקע ממנו דין שולח יד (שחייב באונס) וחזר להיות שומר חנם רגיל (שחייב רק בפשיעה), ובמציאות בה החזיר למקום אחד שאינו המקום הראשון בו הונח הפקדון:

תרגמה רבי יעקב בר אבא קמיה דרב: שנטלה על מנת לגזלה (דתיקו כולה כחד תנא (=רבי ישמעאל)¹ ובתרי טעמי; רישא שהחזירה למקומה, דכל מקום שהחזירה מקומה היא, דהא לא יחדו לה מקום, וסיפא - שהחזירה למקום שאינה מקומה... ומשום דהניחה חוץ למקומה לא הויה חזרה... וכגון שנטלה מתחלה על מנת לגזלה - והיינו לצורכו דמתניתין, דאילו לשאלה בעלמא ולתשמיש, כיון דלאו גזילה הוא - סגי לה בהשבה כל דהו, וכל מקום שהניחה פטור באונסין, אבל משום דגזולה הוא, ובגזילה כתיב והשיב, וזה שהניחה למקום שלא יחדו לה בעלים - לא הויה השבה). מה המציאות הוא נטל על מנת לגזול ומה קרה לאחר מכן ?

תרגמה רבי נתן בר אבא קמיה דרב: שנטלה על מנת לשלוח בה יד. (ורי נתן תרגמה - דאפילו לא נטלה על מנת לגזלה כו' אלא על מנת לשלוח בה יד וליטול מקצתה, ולא נטל² - אפילו הכי קמה ליה ברשותיה כולה, והויה לה גזילה, ובעיא השבה, ובמקום שאינו מקומה לאו השבה היא, במאי קמיפלגי? בשליחות יד צריכה חסרון. מאן דאמר לגזלה – קסבר, שליחות יד צריכה חסרון. ומאן דאמר לשלוח בה יד, קסבר: שליחות יד אינה צריכה חסרון (שליחות יד - שחייבו הכתוב עליו אפילו נאנסה, כדכתיב (שמות כב) ומת או נשבר או נשבה [וגו'] שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו וגו'³, דמשמע הא שלח - נתחייב שוב במיתתה ובשבייתה. צריכה חסרון - לא הויה שליחות יד להעמידה ברשותו אלא אם כן חסרה).

¹ לקמן בגמ' "וכולוהו ר' ישמעאל" ופירש רש"י: "אשינוייא דכולהו קאי, אדרבי יעקב, ואדר' נתן, ואדרב ששת).

² חברותא מסכת בבא מציעא דף מ"א. "תרגמה רבי נתן בר אבא קמיה דרב למה ששינוי שאם טלטלה לצורכו נתחייב באונסיה, דהיינו בכגון שנטלה והגביהה לחבית על מנת לשלוח בה יד, כלומר: על מנת ליטול ממנה מקצתה לעצמו, ואף שלבסוף לא נטל; ומדין "שליחות יד" הרי הוא נעשה גזלן על כל החבית".

³ מדוע רש"י מציין לפסוק של שומר שכר ?

נסה לבאר ביחס למה המחלוקת:

- ❖ טלטל את החבית ורצה לקחת חלק מתכולתה והחזיר – מה הדין ביחס לחלק אותו רצה לגזול והשיב ?
- ❖ טלטל את החבית ורצה לקחת חלק מתכולתה והחזיר – מה הדין ביחס לחלק אותו לא רצה לגזול ?
- ❖ מה הוא חסרון המדובר ?
- ❖ האם עשה מעשה קנין ?

בבא מציעא דף מא. / הסבר נוסף למשנה

אלא אמר רב ששת: הכא במאי עסקין - כגון שטלטלה להביא עליה גוזלות (לעלות עליה כדרך סולם ליטול גוזלות מקן גבוה, ואפילו הכי היא גזילה למיקם ברשותיה עד דעביד השבה, דקסבר: שואל שלא מדעת בעלים גזלן הוא). וקא סבר: שואל שלא מדעת גזלן הוא. האם לשיטתו מדובר ב"חסרון" ?

המשך סוגיית הגמרא:

יוחנן הניחה במקומה משמע "איתמר רב ולוי חד אמר שליחות יד צריכה חסרון וחד אמר שליחות יד אינה צריכה חסרון תסתיים דרב הוא דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון דתניא "רועה שהיה רועה עדרו והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ובא ארי ודרס פטור הניח מקלו ותרמילו עליה חייב והוינן בה משום דהניח מקלו ותרמילו עליה חייב הא שקלינהו (6) אמר ר"נ אמר רבה בר אבובא אמר רב בעודן עליה וכי עודן עליה מאי הוי הא לא משכה ואמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב שהבישה במקל ורצתה לפניו והא לא חסרה אלא לאו ש"מ קסבר שליחות יד אינה צריכה חסרון אימא שהכחישה במקל דיקא נמי דתניא שהבישה במקל ש"מ ומדרב סבר שליחות יד צריכה חסרון לוי סבר שליחות יד אינה צריכה חסרון מאי טעמא דלוי א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן נהוראי משונה שליחות יד האמורה בשומר שכר משליחות יד האמורה בשומר חנם

שלח נתחייב טוב צמיתתה וצמיתתה: צריכה חסרון. וכל זמן שלא חסרה לא קמה צמיתתה להחייב באונסיה: זאב. טורף נושא הטרף לחורו: ארי. אינו טורפה אלא דורסה צמיתתה ואוכלה: פטור. דאונסין ניהו ואי משום דהיית עדרו ופשיעה היא מוקמינן לה דעל צמיתתה דעילי אינשי כדאמרין בהשוכר את הפועלים (לקמן 35): א"ר דשמוע קול אריה ועל: הא שקלינהו. ואי נמי שליחות יד חשיבא הא דרב אהדרה כשנטלו הימנה ואין מוקמינן לעיל⁶ סתם מתני' כדבי שמעאל דאין כריך דעת צעלים: הא לא משכה. בשליחות יד כדי לקנותה ומטלטלין אין נקנין אלא צמיתתה לא צמיתתה ולא לענין גזל⁷ ולא לענין שליחות יד כדחנן צמיתתה (לקמן דף מג:). הנה את הצמיתת ונטל ממנה רביעית יין⁸ אין משלם אלא רביעית אלמא צמיתת דליקיייה כו⁹: ואמר רב שמואל. גרסינן: שהבישה במקל. כשנחתו עליה ורצתה וז¹⁰ היא משיכה משעקרה יד ורגל על ידו¹¹: והא לא חסרה. לאו פירכא היא אלא מסקנא וסיומא הוא למילתיה דאמר תסתיים דרב הוא דאמר אין צריכה חסרון מדשני רב למתניתין¹² משום דהבישה ורצתה לפניו ואי קשיא דלמא הא דהיית מקלו ותרמילו חשיבה לאו משום שליחות יד הוא דליצעי חסרון אלא משום שואל שלא מדעת הוא כי הוא דלעיל דחצית לא היא דכי אמרינן בשומרינן שאלה שלא מדעת דבצר שאינו כחש ומסר¹³ מחמת מלאכה אצל צעלי חיים המכחישים מחמת מלאכה תחלתו¹⁴ שליחות יד היא: שהבישה. צמיתתו דהיינו חסרון: דיקא נמי. דהכחישה קאמר רב מדנקט הכשת מקל דמכה חזקה היא: ומדרב סבר צריכה חסרון. דהא דייקנן מדנקט מקל: לוי. בר פלוגמיה סבר אין צריכה חסרון: משונה שליחות יד בוי. כלומר אינה דומה לזו שזו נאמרה לעורך ולא משתמע אלא בחסרון אצל של שומר שכר נאמרה שלא לעורך משמעות שנה אלא לדרשה וללמד שאינה צריכה חסרון:

תלמוד בבלי - שו"ת ודורי - 10 בבא מציעא / תלמוד בבלי / עמוד 93

שים לב:

- ❖ למ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון האם צריכה "מעשה קנין" (רש"י ד"ה "הא"), ולשון מה מעשה הקנין אם אינו מתכוון לגזול ?
- ❖ למסקנה, למ"ד שליחות יד אינה צריכה חסרון מה דין הנחת מקל על הבהמה בשעת שהמקל עליה ולאחר נטילתו ?

אף מו הלכה כר"ע דאמר לעיל^ג גבי גג טלה מן העדר לרך דעת בעלי: ורבא אמר ה"ל כב"ה. כשעת גזילה ולכן כרמל עבדין דהוה ליה במרסא: **מתני'** החושב שש"ח די. (6) אמר בפני עדים אטול פקדוני של פלוני לעצמי: חייב. באונסין מהיום והלילה אם נאנס חייב באחריות: השה את נפשה היא: ונשברה, לאחר זמן: אינו מש"ם א"א רביעית. דשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שימשוך או יגביה דהוי קנייה: הנביחה ונפלה.

הלל: **מתני'** החושב לשלוח יד בפקדון בית שמאי אומרים חייב ובית הלל אומרים דאינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר^ד אם לא שלח ידו במלאכת רעהו^ה ה"מטה את החבית ונטל הימנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית הנביחה ונטל הימנה רביעית ונשברה משלם דמי כולה: גמ'

החושב שש"ח די. * הן מחשבה הוי דבור כדילף מעל כל דבר^ו וכן מחשבת פגול נמי הוי מדבר ולא מלכ כדמוכח בפרק ב' דחזקים (דף ג') ופ"ק החבית, מלמל באופי ומן: אינו מש"ם א"א רביעית. דשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שימשוך או יגביה דהוי קנייה: הנביחה ונפלה.

גמ' אמר ר' עבדו. שישלח יד וכן עשה: מנין, שהיא חייב: א"א שני. דהיכא דנטל ולא הגביה כל הסמית פטור: א"א נשברה. דאונס הוא והרי לא קנאה שמתחייב באונסין: אב"ה החביצה. פשיעה היא ומיזיק פדים הוא דנשפיל שחסיסה המנייה שכן דרך

יין להחמיק ככלי חסר: גרי דידיה אדנו א"ה. חלים שלו גרמו לה להחמיק: דניחא ליה דתיהוי כו"ה הבית בפ"ה דרביעית. שמשמר אותה רביעית ולא תחמיק ולעולם שליחות יד בדבר אחר לריכה חסרון והטול פקדון ומגביהו על מנת לשלוח יד כל זמן שלא חסרו אינו מתחייב מהגבהו האילול ולא נטלו ע"מ לגזול את כולו אלא לשלוח יד ושלחות יד בלא חסרון ליתיה אכל יין שאינו משתמר אלא ככלי מלא הוה ליה כמי שנטל והניחו עס השאר להשתמר ונעשה שואל על כל שאר הסמית: הגביה ארנקי איידי דיער. ולא נטל לשמואל מהו: אב"ה וזוא ביגבר. לבדו ולא ניתח ליה דלהוי איך בקים להוי ולא הוי כנוטל ומניח: שאני נטירותא דארנקי. כס מלא נראה ומשתמר ואין טוח להיות נאכד כדער יחסי:

גמ' מתני מילי^א דתנו רבנן * על כל דבר פשע בית שמאי אומרים מלמד שחייב על המחשבה כמנעשה ובית הלל אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר^ב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו אמרו להן ב"ש לבי' והלא כבר נאמר על כל דבר פשע אמרו להן ב"ה לבי' והלא כבר נאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו א"כ מה תלמוד לומר על כל דבר פשע שיכול אין לי אלא הוא * אמר לעבדו וישלוחו מעין תלמוד לומר על כל דבר פשע: רמז את החבית כו': אמר רבה לא שנו אלא נשברה * אבל החמיצה משלם את כולה מאי טעמא גרי דידיה הוא דאדנו לה: הנביחה ונטל הימנה כו': אמר שמואל לא נטל נטל ממש אלא כיון שהגביהה ליטול אע"פ שלא נטל לימא קא סבר שמואל שליחות יד אינה צריכה חסרון אמרי לא שאני הבא דניחא ליה דתיהוי הא רבית כולה * בסים להא רביעית יבעי רב אשי זגביה ארנקי ליטול הימנה דינר מהו חמרא זוא דלא מינצר אלא אנב חמרא אבל וזוא וינצר או דלמא שאני נטירותא דארנקי מנצירותא דינר תיקו:

חדושי הר"ן מסכת בבא מציעא דף מא.

והא לא חסרה אלא לאו ש"מ שליחות יד אינה צריכה חסרון ק"ל לרש"י ז"ל וממאי דמשום שליחות יד מחייב דילמא משום שואל הוא דמחייב דה"ל שואל שלא מדעת והוא ז"ל מפרק לה כאשר הוא בפרושו ואין דבריו ברורים אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דמשום שואל א"א לחייבו שאינו נקרא שואל אלא כשהיא יוצאת בשעת שאלה מרשות בעלים לגמרי ושאיין בה לבעלים שום הנאה כלל אלא כל הנאה של שואל. וזו אינו כן שאף בשעת שמקלו ותרמילו עליה הרי היא רועה באפר והולכת עם העדר במקום שדעת הבעלים שתהא שם ולפיכך אין לחייבו מתורת שואל אלא מתורת שולח יד דכיון דשליחות יד אינה צריכה חסרון אף זה שולח יד במה שמשתמש במקצתה. וקשי' לי ואפילו למ"ד אינה צריכה חסרון היכי משכחת דמחייב דאפילו מ"ד אינה צריכה חסרון ה"מ לומר שאם הגביה ע"מ לחסרה הרי הוא כאלו חסרה אבל הכא דליכא חסרון כלל ואינו עתיד לבא נמצא שהוא מכישה במקל על דעת שלא לחסרה כלל ונמצא שאין כאן שליחות יד. וי"ל דהכי קאמר ודאי הני אמוראי דפליגי בשליחות יד אי צריכה חסרון או אינה צריכה חסרון בהא קמיפלגי דמ"ד צריכה חסרון סבר שמה שחידש הכתוב לומר שמי שגזל מקצת פקדון יהא חייב על כולו חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו בלבד הילכך דוקא בשחסר ממש עשה למקצתה ככולו אבל אגב' ע"מ לחסרו ולא חסר לא עשה מקצתו ככולו ולפיכך אף על פי שהמגביה ע"ד לגזול כולו חייב. מגביה ע"ד מקצתו אינו מתחייב [על כולו] לפי שאינו מדין אלא מגזרת הכתוב ואין לך בו אלא (משעת) חידושו. ומ"ד אינה צריכה חסרון ס"ל דלא שנא ומ"ה מוכחי' מהא דהניח מקלו ותרמילו דשליחות יד אינה צריכה חסרון שהרי שואל שלא מדעת כשמוציאה מרשות בעלים לגמרי כיון דגזלן הוי הרי הוא כגזול את כולה והיכא שאינה אלא כמשתמש במקצתה הרי הוא כגזול מקצתה כגון זה דהניח מקלו ותרמילו עליה שהרי בהמה זו מקצתה (משתמשת) [משמשת] בעליה שהולכת באפר לדעתו ומקצתה משמשת רועה זה שלא מדעת בעלים דהיינו במקלו ותרמילו שהניח עליה נמצא שרועה זה כיון שמשתמש במקצתה שלא מדעת הרי הוא כגזול מקצתה דתשמיש שלא מדעת כגזילה הוי והוי שולח יד במקצתה ואעפ"י שאין בשליחות יד זה חסרון כלל מחייבים אותו על כולה אלמא דמאי דחידש רחמנא לעשות מקצתה ככולו ל"ש יש בו חסרון ול"ש אין בו הילכך מגביה חבית כדי ליטלה ממנה רביעית אפילו לא נטל ממנה כלום חייב בכולה כאלו הגביה לגזולה כולה :

אימא שהכחישה דיקא נמי דקתני שהכחישה במקל יש שלמדו מכאן שאינו חייב משום שולח יד אלא כשהוא מחסרה לדעת עצמו אבל בשאינו נהנה באותו חסרון כגון ששפך רביעית לאבוד אינו חייב אלא במה שחסר מדין מזיק דהא הכא איכא חסרון שהכחיש, וא"ה בעי' הניח מקל ותרמילו עליה דאית ליה הנאה מינה :